

Marit Arnesen

Magne Neby Holter, keramiker og treskjærer fra Tynset

Marit Embretsdatter Bortistuen og August Kareniusson ble foreldre til kunsthåndverkeren Magne Neby Holter på gården Bortistuen Neby på Neby i Tynset i Hedmark 4. mai 1916. Magne var yngst av tre søsken. Eyvind ble født 26.12.1903 og Asbjørn 26.09.1907. Asbjørn var ugift. De tre brødrene var alle barnløse.

Magne fortalte at han hadde hatt en god barndom.

– Det var i det hele tatt en lykkelig oppvekst og barndom jeg opplevde, sa Magne til Østlendingen i forbindelse med sin 80-årsdag i 1996.

Ifølge kunstneren vokste han opp som del av en vilter gjeng med ryss som gjorde naboskapet utrygt, et Neby han husker med glede. Han fortalte at alle som bodde der var som søsken.

I 1926 satt Magne og fiklet med løvsagutstyr på gården. Så kom en onkel innom som var sløydlerer ved trearbeidsskolen. «Kast fanteriet», brummet han ifølge kunstneren, og denne replikken skulle bli bestemmende for det videre livsløp for tynsetingen.

Selv trodde Magne at han ble sett på som en gærning (selvuttalt) fra første stund, så han trodde ikke noen reagerte på at han reiste til Oslo for å studere kunst.

– Mor mi så nok helst at jeg ble bonde, for hun var rasende da jeg dro, sa han til

Arbeidets Rett i forbindelse med sin 80-årsdag.

Utdannelse

Magne utdannet seg til snekker ved Snekkerskolen på Tynset. I denne tiden startet han også med treskurd.

Han ønsket mer utdanning og dro til Oslo for å gå på kunst- og håndverksskolen hvor han var elev fra 1942 til 1943. Krigen gjorde imidlertid utdannelsen vanskelig fordi det var arbeidspålegg og Magnes første arbeidsgiver ved en snekkerifabrikk nektet ham fri til skolearbeid. Senere fikk han jobb i landbruket på Tynset om sommeren, noe som gjorde at han oppfylte arbeidspålegget, og kunne være elev og fordype seg i kunsten.

Fra 1946 til 1953 hospiterte han ved Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, samt ved Bjarne Engebretts malerskole i Oslo.

Ornamentikken

Ved Statens håndverks- og kunstindustriskole gikk han i tre år hos overlærer Thorbjørn Lie Jørgensen, som førte ham inn i den norske ornamentikken, som ble grunnlaget for hans videre arbeid. Lie Jørgensen var kjent som designer av produkter i sølv. Her fant vel Magne også fram til sitt særpreg, i følge hans egne uttalelser til avisa

Fjell-Ljom i 1977. I tre år gikk han i modelér-klassen, som også gav ham en utvikling i form. I klassen for ornamentikk og farge-lære studerte han det som på biblioteket var tilgjengelig av folkekunst fra alle deler av verden.

Han tok tak i folkekunsten, studerte all verdens folkekunst for å finne ut mer om menneskets urgamle tradisjoner. Men som han selv sa til «No'nyss» i forbindelse med sin 80-årsdag i mai 1996, fant han ikke sin egen uttrykksform før han tok utgangspunkt i vår egen kunsttradisjon og videreutviklet den til sin særegne stil.

Etter ovennevnte studier ble han klar over at det var den norske folkekunsten han måtte arbeide videre med. Her ble han også overbevist om at norsk folkekunst er fullt på høyde med annen folkekunst.

Samtidig i 1950-åra arbeidet han sammen med teatermaleren og interiørarkitekten Kaare Hegle med dekorasjoner av flere teatre i Oslo. Han laget teaterdekorasjoner ved samtlige teatre i hovedstaden, unntatt ved Nationaltheatret. Men Magne synes teaterlivet ble for spesielt. Ofte måtte han arbeide fire, fem dager i ett strekk for å bli ferdig til premièren. Tynsetingen ble også Hegles assistent. Kaare Hegle var en god læremester og særdeles rik på ideer. De to jobbet også sammen med reklameopplegg.

Under denne overskriften skrev Aftenposten i september 1950:

«I morges begynte opptagelsesprøve for billedhuggere i Statens Kunstakademi. 15 unge kvinner og menn var møtt fram for å avlegge prøven. De får 14 dager på å modellere en figur etter levende modell, og så skal resultatet avgjøre om de får bli elever av akademiet. Professor Per Palle Storm var fotografert sammen med to av aspirantene, Liv Vold fra Bergen og Magne Holter fra Tynset.»

I 1950 etablerte Magne eget verksted i Oslo. I denne perioden gikk Magne også over til å arbeide med mosaikk.

Fajanse-mosaikk

Østlendingen skrev en gang mellom 1952 og 1953 at Magne Neby Holter var representert ved den norske brukskunstutstillingen i Chicago og at fajanse-mosaikken falt i amerikanernes smak.

Om teknikken fortalte Neby Holter at han malte fajanseplatene, samme slag som ble brukt i badeværelser, og brant dem i en spesialovn. Arbeidet videre bestod i at han tok hammeren og knuste platene. Det var da arbeidet tok til for alvor. Stykke for stykke skulle settes sammen til et bilde, og det ble småstykkenes forskjellige farger som skapte fargevirkningene. På forhånd hadde han utarbeidet en skisse som dannet grunnlag for mosaikk-bildene han skapte.

Holters fajanse-mosaikk ble mest brukt som bordplater på salongbord samt til veggdekorasjoner.

Etter Chicago-utstillingen fikk han bestilling på 50 bord til USA.

Fajanse-mosaikk var ifølge Østlendingen et nytt område og det hadde kostet Magne store anstrengelser og finne fram til de gode resultatene han allerede da hadde oppnådd.

Fra mosaikk til tre

Magne vendte senere tilbake til tre. Fra 1960-åra jobbet han hovedsakelig med tre, ifølge et intervju med Bergens Tidende 24. juni 1991. Malte relieffer ble etter hvert hans favoritt.

Det var formen, fargene og rytmen i den norske folkekunsten som bergtok kunstneren fra Tynset. Her var nok stoff å ta av, både til fornyelse og nyskapning. Dette ble lagt merke til, og en dag fikk

Magne Neby Holter en henvendelse fra rektor ved Folkekunstakademiet i Rauland i Vest-Telemark om han kunne komme dit som lærer. En litt pussig situasjon at en østerdøl skulle belære folk på disse kanter av landet om folkekunst, uttalte Magne til Østlendingen i 1996.

Men over tid kom han til at rektoren arbeidet etter en langsiktig strategi. Magne Holter studerte folkekunstens formkultur og var særlig opptatt av de abstrakte geometriske formene og stiliserte naturmotivene han fant i den gamle folkekunsten. Han var også opptatt av fornyelse av folkekunsten, for østerdølen arbeidet intenst med forenkling og stilisering i en god form. Det var det akademiet i Rauland trengte. Rektoren ved Folkekunstakademiet ville ha nye ideer fra Østerdalen inn i et tradisjonsbundet stoff. En slags vitalisering om man vil. Dette mente rektoren tynsetingen kunne tilføre akademiet, og fikk han med på å utvikle folkekunststudiet.

Magne var god venn av folkekunstgranskeren og forfatteren Kristian Kildal. Disse to, sammen med flere andre, la det ideologiske grunnlaget for Folkekunststudiet ved Akademiet i Rauland. I Rauland ble også ekteparet Holter, han hadde giftet seg i 1949, gode venner med billedhugger Knut Skinnarland og kona Tove, maleren Kaare Espolin Johnson, samt Åsta og Øystein Kostveit. Sistnevnte var begge knyttet til studiet.

I mange år var Magne gjestelærer på studiet i folkekunst og fast kursholder på de treukers sommerkursene ved Akademiet i Rauland. Hans kone var ofte med.

Magne fikk tilbud om fast stilling, men dette kunne han ikke tenke seg. Tynsetingen ville heller være tro mot sitt verksted i Oslo.

Magne Neby Holter i arbeid.

Foto: Musea i Nord-Østerdalen, nr. 17274.

Samliv og ekteskap

Magne møtte sin tilkommende kone Kjellaug Haugen på kunst- og håndverksskolen. Kjellaug hospiterte der fra 1948. Som nevnt tidligere, giftet de seg alt i 1949 og bosatte seg i Oslo, hvor de det meste av tiden bodde i Niels Juels gate.

I alle år, så snart sommeren kom, dro ekteparet ut fra byen og husværet sitt der. Først opp til Tynset og Magnes slektsgård på Neby. Mens skissene for det meste ble til i hovedstaden, ble den endelige utformingen gjort på Tynset, fortalte Magne til avisen Fjordingen i 1991. Her samlet Magne gamle venner rundt seg. Kjellaug satt ved veven sin. Men rett som det var, var det ønske om kaffe og vafler. Kjellaug vevde et lite, humoristisk teppe om dette, kanskje

med en oppgitt undertone. Kjellaug fikk flere oppdrag på Tynset.

Utpå sommeren dro de til Loen i Nordfjord i Stryn kommune i Sogn og Fjordane hvor Kjellaug var født 7. mai 1922. Her var Kjellaug i sitt ess. Hun tråkket gamle stier, og likte spesielt godt å klatre i fjellet. Hvert år var hun på Skåla, 1.848 meter over havet med utsikt over fjell og tinder.

Så vevde hun, og flyttet gjerne veven med seg ut i skogen. Mange av teppene hennes viser motiv fra den frodige Vestlandssommeren og foss og fjell. Opprinnelig malte hun, men interessen skiftet til billedvev på 1960-tallet og hun debuterte på Statens Høstutstilling i Oslo i 1970.

Magne var lidenskapelig laksefisker og holdt seg ved Loelva, og vedgikk gjerne at det var fiskingen som trakk ham til Loen.

Drev på med sitt

Når Kjellaug ble spurt om ekteparet diskuterte hverandres arbeid, svarte hun at det var sjelden. Det var bare om den ene ble spurt direkte av den andre. De drev helst på med hvert sitt.

Det var en gang at Magne hadde kritisert et teppe Kjellaug hadde vevet. Neste dag var teppet borte! «Da lærte jeg noe», sa Magne. Kjellaug var nok sin egen strengeste kritiker. Det var ikke sjelden hun rakk opp. Hun hadde store krav til seg selv, og krav om kvalitet.

Med sin mangeårige utdanning i tegning, var det en selvfølge at Kjellaug laget sine egne kartoner. Men det fantes de som trodde at Magne hadde laget dem. Men da protesterte Magne tydelig. Han mente og visste at Kjellaug tegnet mye bedre enn han.

Kjellaug var innadvendt og beskjeden, så det kunne gi seg slike utslag som fortalt over.

Magne var utadvendt, pratsom og åpen. Slik var de svært ulike. De respekterte

hverandres arbeid, væremåte og gav hverandre nødvendig frihet.

Magne var håndverkeren, eller kunsthåndverkeren, en dyktig og kreativ håndverker med mye nyskaping. Kjellaug var mer kunstneren med kunstnersinn.

Når avisa Fjordingen i juni 1991 spurte ekteparet hva de hadde til felles i kunsten, kom det kontant fra begge at uttrykksmåten var forskjellig, men det rare var at de var forholdsvis like i fargesynet.

Kunst og utsmykninger i inn- og utland

Både i inn- og utland har Magne utført en rekke større utsmykningsarbeider, blant annet i offentlige institusjoner, banker, restauranter og hoteller.

I 1920 åpnet Nasjonalteatret stasjon på Holmenkollbanen. Perrongene har vært påbygd flere ganger. Første gang var før OL i 1952 da den tynne «tarmen» mot Majorstuen ble bygget. Her utførte Magne et stort utsmykningsarbeid. Så langt har det ikke vært mulig å finne ut om de utsmykningene tynsetkunstneren utførte her er bevart.

Tynsetkunstneren har også levert dekorative arbeider til Borre kommunehus, nå innlemmet i Horten kommune.

Magne og Kjellaug har også levert utsmykninger til kapellet på sjuke- og aldersheimen i Stryn.

Utsmykninger på Tynset

Et av tynsetkunstneres mosaikkarbeider ble i sin tid Tynset Sparebank, nå Sparebanken 1 Østlandet, til del. Dette henger i inngangspartiet til banken på Tynset.

Han har også levert utsmykninger til Tynset kulturhus, til Anno Museum, Museumssenteret Ramsmoen og Nord-Østerdal videregående skole. Sykehuset på Tynset har også fått nytte godt av Magnes kunstneriske evner.

Trerelieff av Magne Neby Holter, tilhørende Nord-Østerdal videregående skole. Foto: Stein Kaasin.

Installasjoner

Sammen med tre andre designet og laget Magne et 28 meter langt Norges-kart og 10 meter langt Norges-panorama i pappmache til reiselivsutstilling på Festningsplassen i Oslo i august 1956, et arbeid som tok flere måneder. I alt laget Magne 10 av seksjonene i sitt verksted. I disse fant man ting som inngikk i norsk reiseliv, eksempelvis hoteller og pensjonater, fjellgårder og fiskevær, elver, sjøer og vintersportssteder med skitrekk.

I Trondhjems Sparebank bygde Magne opp Barnebanken, et svært landskap, kupert som Trondheims egne omgivelser, og plasserte alle slags merkelige figurer i det. Gjennom fjell og daler gikk jernbanen, den såkalte Peer Mynt-ekspressen som brakte sparebøssene fram til damene på endestasjonen, skrev Dagbladet den 13. desember i 1960. Det var tre tog som gikk i turer. Turen tok halvannet minutt. Underveis ble toget overfalt av røverne Kasper, Jesper og Jonatan, men overfallet mislyktes. Lær-

dommen skulle være at barnas penger var sikre når de var innenfor bankens vegger. Teatermaler Kaare Hegle hadde ideen.

Senere ble en tilsvarende installasjon gjort i Sparebanken i Oslo.

Gallerier

Ellers leverte Magne større arbeider til Nederland.

Det samme gjorde han til et kunstgalleri i USA. Direktøren for Det Norske Museum i Decorah har gitt en begeistret uttalelse om denne malte relieffen.

Han er blant annet innkjøpt av Telemark fylke, samt at hans grafiske trykk er innkjøpt av blant annet Randsfjordmuseene og Rauland bygdelag.

Hotell

Av hoteller i utlandet har han utsmykket Hotell Norge i Hamburg, Schäferkampsallee 49 Hamburg, det første norskbygde hotellet i utlandet, et hotell og en velferdsinstitusjon for sjøfolk i den norske handelsflåte. Der utformet Magne et verdenskart som dekket en av veggene i lobbyen samt et kompass som ligger i gulvet.

I Kon-Tiki Grill dekorerte han restauranten med flere utskjæringsareider, og han og hans kone, Kjellaug, laget et glassmosaikkarbeide som forestiller Kon-Tiki-flåten. Interiørarkitekt var Kaare Hegle, og hotellet ble innviet høsten 1961.

Den allsidige tynsetkunstneren har også levert utsmykninger til Fagernes Turisthotell.

Kon-Tiki

Kon-Tiki museet i Oslo var Magnes faste arbeidsplass i mange år. Sammen med Thor Heyerdahl laget han dekorasjonene og kopierte skulpturer. Magne kunne lenge være stolt av tørrakvariet han laget ved museet.

Det samme gjorde han i forbindelse med Ra-utstillingen ved Kon-Tiki museet. Magne jobbet ved Kon-Tiki museet helt opp på 1980-tallet. (08.04.1980 skrev han til Nord Østerdal Kunstlag at han fortsatt jobbet ved museet.)

Disse jobbene medførte at han også lagde tilsvarende dekorasjoner andre steder i verden.

Cruise-skip

Til tre norske cruise-skip, tilhørende Rederiet Kloster, har Magne dekorert fire meter brede veggflater med malte relieffer, som av kunstnere ble karakterisert som en betagende komposisjon.

Minneplate

13. september 1981, på dagen 45 år etter siste rasulykke, ga ekteparet Kjellaug og Magne en minnetavle i gave til Loen kyrkje over de 92 som ikke ble funnet etter de to rasulykkene i Lodalen i 1905 og 1936. Plata er et trearbeid med Jesussymbolet IHS skåret inn med navn og fødselsår for de 92, og tekst i samsvar med bronseplata som ble reist inne i dalen der ulykkene hendte.

Daværende riksantikvar godkjente arbeidet som dekker ei flate på 98 x 139 centimeter. Ideen skrev seg fra Leiv Arnold Loen, fortalte Magne til Sunnmørsposten den gang.

Mange kom til kirken under overrekkelsen, blant dem den 88 år gamle Ragnvald Nesdal som var den eneste gjenvlevende som hadde opplevd begge ulykkene.

Kjellaug husket godt den siste rasulykken. Selv om hjemgården hennes Haugen ligger på nedre enden av vannet, våknet familien denne strålende septembermorgenen av vinden og lyden av vannet.

I Stryn har ekteparet levert utsmykninger til kapellet på sjuke- og aldersheimen i Loen.

Gave

Magne fikk det ærefulle oppdraget å lage 80-årsdagen til Kong Olav V som ble gitt kongen av Norges Vel. Dronning Sonja fikk et trerelieff under åpningen av Stallen på Ramsmoen i 1996.

Husfliden – fast utsalgssted

Den Norske Husflidsforening ble stiftet i 1891. Formålet deres er å arbeide for husflid, både til eget bruk og salg. En av leverandørene til Husfliden var Magne.

Blant produktene han leverte som såkalte souvenirer var troll, trerelieffer og tussefløyter. Emnene til tussefløytene ble laget i Tyskland, men utskjæringene var Magne sine.

Trerelieff av Magne Neby Holter gitt til Dronning Sonja under åpningen av Stallen på Museumssenteret Ramsmoen på Tynset i 1996. Foto: Marit Arnesen.

Utstillinger

Magne har deltatt i flere utstillinger i Norge og i utlandet. Han var representert ved den norske brukskunstutstillingen i Chicago med sin fajanse-mosaikk.

Separatutstilling i regi av Nord-Østerdal Kunstlag i 1981. Magne stilte ut 60 trerelieff og 65 skisser som viste hvordan han arbeidet fram ferdige relieff. Ekteparet stilte begge ut under Nord Østerdalsuka fra 25.07. til 31.07. i Alvdal Samfunnshus.

I desember 1981 skrev Østlendingen om Nord-Østerdalutstillingen, en kollektivutstilling som favnet 18 bosatte og utflytta kunstnere fra regionen i en vandreutstilling som gikk fra biblioteket på Tynset, til Os og til Folldal. Totalt ble 60 arbeider vist, blant anna flere av ekteparet Holter sine kunstverk.

Lørdag 12. mars 1988 var det offisiell åpning av Tynset kulturhus med påfølgende Kulturhusfestival og utstilling i Galleri Elgen i regi av Nord Østerdal Kunstlag. Både Kjellaug og Magne stilte ut sine arbeider.

Både Kjellaug og Magne var gjesteutstillere for Kunst- og handverksdagane på Voss i 1989 der de stilte ut fra 2. til 4. juni.

De stilte også ut sine arbeider under Tynset Utstillingen som ble arrangert fra 16.07. til 16.08.1989 i regi av Nord Østerdal Kunstlag avdeling Tynset og Tynset kommune ved kulturetaten.

Ekteparet viste billedvev og trerelieff med særpreg og høy kvalitet, i følge Sunnmørsposten 28.06.1991, i Stryn Kulturhus fra 22.06. til 30.06.1991 og i Olden Helse-tun fra 02.07. til 07.07.1991. Ifølge samme avis ble det gjort flere innkjøp til fylkesgalleriet i Sogn og Fjordane. 24. juni samme år skriver Sunnmørsposten at selv i små vakre gouachmaleri, maleri på papp eller papir med vannfarger som skiller seg klart

Magne Neby Holter med et karakteristisk trerelieff under armen. Foto: Per Magne Grue. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 106610.

ut fra akvarell, ser en at det er tre som er utgangspunktet til Magne Neby Holter.

I 1991 stilte de begge ut i Galleri Leikvin fra 21.07. til 28.07. i Lom gamle Skrivargardi Ytre Nordfjord. Kjellaug viste 15 tepper og Magne 60 fargeskisser og trearbeider.

Tynset kunstlag hedret ekteparet Holter med kunstlagets første æresdiplom den 21.06.1997 ved en seremoni i Veslesalen i Tynset kulturhus.

Separatutstilling i regi av Tynset kunstlag i Galleri Elgen i Tynset kulturhus fra 06.04. til 25.04.2002, en minneutstilling over Magne Neby Holter.

Separatutstilling i regi av Stiftelsen Bortistu Neby og Tynset kunstlag i Galleri Elgen i Tynset kulturhus fra 12.08. til 01.10.2017, Magne Neby Holter – En fornyer av norsk folkekunst.

Stiftelse

17. februar 1997 ga ekteparet, gjennom et gavebrev med spesifikasjoner, gården Bortistu Neby, gnr. 75 bnr. 8 i Tynset kommune til Stiftelsen Bortistu Neby. Gavebrevet ble ikke tinglyst før 2. mai 2002. Testamentet hvor gaven også framgår er datert 29. april 1996. Tinglyst 2. mai 2002.

Stiftelsen ble opprettet fordi ekteparet ønsket å overdra eiendommen med løsøre, Magnes skisser, tegninger og andre arbeider, samt rettighetene til arbeidene, til stiftelsen. Ekteparet, som var barnløse, skrev i sitt testamente at et styre bestående av representanter for Tynset Bygdemuseum, Neby Vel og Tynset kommune skulle forvalte eiendommen til beste for innbyggerne i Tynset.

I dag drives det kafé på gården som inviterer til mange flotte arrangementer.

Magne Neby Holter gikk bort 18. februar 2000. Kjellaug Haugen Holter døde i Loen 2. april 2017.

Kilder

Østlendingen 4.7.1981 (ill.); L. C. Wegner i Hamar Arbeiderblad 8.7.1981 (ill.); Hamar Arbeiderblad 16.7.1981; Dølap. 23.7.1981, Kunstleksikon ved Bodil Sørensens, Fjell-Ljom 1977 ved Per Bersvendsen (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), Østlendingen 1996 (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), Aftenposten (?) 28.12.1982 (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), og «No'nys» mai 1996. Utklipp fra Aftenposten sep-

tember 1950 (journalist og fotograf er ikke oppgitt). Åste Østmo Kostveit i heftet om Kjellaug Haugen Holter, til utstillingen «Skinnarlandsamlinga 2011». Østlendingen 4.7.1981 (ill.); L. C. Wegner i Hamar Arbeiderblad 8.7.1981 (ill.); Hamar Arbeiderblad 16.7.1981; Dølap. 23.7.1981, Kunstleksikon ved Bodil Sørensens, Fjell-Ljom 1977 ved Per Bersvendsen (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), Østlendingen 1996 (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), Aftenposten (?) 28.12.1982 (arkivert ved Anno, Museumssenteret Ramsmoen), Sunnmørsposten 07.09.1981, Bergens Tidende 11.09.1981 og Historielaget i Loen.